

## שלוש הערות בשולי פרשת "ויקהל"

"ויקהל משה את כל עדת בני ישראל ויאמר אליהם אלה הדברים אשר צוה יהוה לעשות אתם: ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קדש שבת שבתון ליהוה כל העשה בו מלאכה יומת" (שמות לה, 1-2).

### 1. בריאת העולם, בניית המשכן והשבת שביניהם

בסוף הפרק הקודם יורד משה מהר סיני לאחר 40 יום בהם למד להכיר את אלוהיו, את תורותיו וסודותיו. והוא חוזר קורן לעמו: "ויקרא אליהם משה וישבו אליו אהרן וכל הנשאים בעדה וידבר משה אליהם" (שם לד, 31). (מאז, את ישיבות המפקדים בשריון אסור להתחיל לפני 10 בלילה. לא בגלל שאז מפקדינו ערניים יותר, אלא כדי שידעו כולם כמה הם עסוקים לפני זה). אחרי ישיבת הנשיאים הוא יוצא ומדבר אל בני ישראל (שם, 34).

רק נגמר הפרק, והוא מקהיל אותם שוב כדי לספר להם בפעם הרביעית (נדמה לי) על הלכות השבת. בשביל מה, מי צריך את זה? למה עוד פעם שבת? אני לא יודע, אבל בואו נניח שישן שלוש תשובות אפשריות לשאלה הזו:

א. התשובה הצברית: מיד לאחר דבריו על השבת קורא משה לעם לתרום להקמת המשכן: "קחו מאתכם תרומה ליהוה כל נדיב לבו יביא את תרומת יהוה...". (לה, 5). ראיתם הרבה יהודים שרצים לתת תרומות? אז כדי שיהיה קל יותר, הוא מזכיר להם קודם את הצופר של השבת – אני תורם לכם יום מנוחה בשבוע, אתם תתרמו לי קצת למשכן שלי.

ב. התשובה ההלכתית: פרשתנו חוזרת ועוסקת במלאכת הקמת משכן האלוהים. הקמת המשכן היא מצוה גדולה, חשובה ביותר, ועל כן יש לדייק ולחזור על כל הלכותיה, גביעה כפתוריה וקרסיה. אך עם כל חשיבותה וקדושתה של מלאכת הבניין הזו, אין לעשותה בשבת. מנוחת השבת של האדם חשובה וקודמת למקום מנוחתה של רוח הקודש במשכנה החדש.

ג. התשובה האמונית: מול מה נאמר "ויקהל משה את כל עדת בני ישראל"? מול "ויקהל העם על אהרן ויאמרו אליו קום עשה לנו אלהים" (מעשה העגל - לב, 1) - המנהיג מקהיל את העם ולא העם מתקהל על המנהיג. הולכים להקים משכן לכבודו של אלוהים ולא כדי לבנות עגל תועבה. אלוהים עושה לו עם ואמונה, ולא אנשים עושים להם אלוהים. אלוהים - שעושים אותו אנשים בשר ודם - לא יוכל לחרוג אל מעבר למגבלות של אלה שעשו אותו. אלוהים, בורא עם ועולם, כולל בתוכו את הפוטנציאל הגדול הרבה יותר מן ה"סתם עולם" הזה כאן למטה. אנחנו חוזרים ליסוד המכונן של הקוד האתי/דתי של האמונה - "אנכי ה' אלהיך" (ראו הערותינו בשולי פרשת משפטים). ללא היסוד המכונן הזה לא מתקיימת אמונתו של ספר שמות, וחבל על הזמן שבזבזנו ביציאה ממצרים. הזכרתה הקצרה של השבת לנוכח מעשה העגל כוללת בתוכה את רכיבי היסוד של האמונה החדשה – ייחודה ונבדלותה מכל מה שקדם לה, קביעותיה החדשות על מסגרות וגבולות המפגש בין המאמין לבין הזמן, ויותר מהכל היא שבה ומזכירה לכולנו את מקומו של בורא העולם, שבדברו נעשה כל ואשר בששה ימים ביצע את המהפך הניסי שקבע יותר מכל דבר אחר בהסטוריה את תולדות חיייהם ואורחותיהם של בני האדם: "ויכל אלהים ביום השביעי מלאכתו... ויקדש אתו..." (בראשית ב, 2-3). זהו האלוהים היחידי והאמיתי, וזאת השבת המסמלת את בריתנו אתו. ועל כן חוזר ומזכיר אותה משה במעבר החד שהוא עושה מן ההתדרדרות של עגל הזהב להתעלות המחודשת של בניית המשכן.

**2. בצלאל בן אורי בן חור – "רוח אלהים בכתובה ובדעת ובכל מלאכה" (לה, 31)**

אפרופו שבת: "עשׂרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות, ואלו הן: פי הארץ [שבלעה את קורח ועדתו], ופי הבאר [זו בארה של מרים], ופי האתון [זו של בלעם], והקשת [של אחרי המבול], והמן [לא זה מפורים], והמטה [של משה ומכות מצרים], והשמיר [תולעת פלא לסיתות אבנים], והכתב, והמכתב, והלוחות (שקיבל משה מסיני)... ויש אומרים, אף צבת בצבת עשויה" (משנה אבות, ה, ו).

ערב שבת של סוף שבוע הבריאה, כל העולם כבר נברא, השבת תיכף נכנסת ואי אפשר יהיה לברוא יותר. בשעה המופלאה ההיא שמתערבים בה הקודש והחול, נבראים עוד עשרה דברים מופלאים החורגים משהו מדרך הטבע. את כל העשרה הראשונים נגיד שאני יכול להבין, אך מה היא "צבת בצבת עשויה"? אומרים חכמים – בעזרת הצבת אני יכול לעשות צבתות הרבה (הצבת היא זו המחזיקה את הברזל כשהנפח מלהט אותו על מנת ליצור ממנו כלים חדשים), אך איך נבראה הצבת הראשונה? אין זאת אלא בדרך הפלא של מעשה בין השמשות – מעשה היצירה האלוהי של בריאת העולם מסתיים במתן הכלי הבסיסי ליצירתו של האדם, הממשיך בחכמתו ובעבודתו את מעשה הבריאה ההוא.

אז מה בין מלאכת בריאת העולם למלאכת בניית המשכן ומה מקשר בין שני אלה? להלן כמה מן הפסוקים היוצרים את הקשר הזה ומבטאים את רצונו של הכותב ליצור את החיבור בין השניים: (ע"פ נחמה ליבוביץ)

בריאת העולם	בניית המשכן
ויעש אלהים את הרקיע... (בראשית א, ז)	ועשו לי מקדש... (שמות כה, ח)
ויעש אלהים את שני המארות... (בראשית ו, טז)	ועשו ארון... (שמות כה, י)
ויעש אלהים את חית הארץ... (בראשית א, כה)	ועשית שלחן... (שמות כה, כג)
(וכן שבע פעמים)	ועשית מנרת זהב... (שמות כה, לא) (וכן קרוב ל-200 פעם)
כי ששת ימים עשה יהוה את השמים ואת הארץ את הים ואת כל אשר בם... (שמות כ, יא)	וישכן כבוד יהוה על הר סיני ויכסהו הענן וששת ימים... (שמות כד, טז)
וינח ביום השביעי... (שם)	...ויקרא אל משה ביום השביעי מתוך הענן. (שם)
ויכלו השמים והארץ וכל צבאם: ויכל אלהים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה וישבת ביום השביעי מכל מלאכתו אשר עשה. (בראשית ב, א-ב)	ותכל כל עבודת משכן אהל מועד... (שמות לט, לב) ... ויכל משה את המלאכה. (שמות מ, לג)
ויקרא אלהים את כל אשר עשה... (בראשית א, לא)	ויקרא משה את כל המלאכה... (שמות לט, מג)
והנה טוב מאד... (שם)	... והנה עשו אתה כאשר צוה יהוה כן עשו... (שם)
ויברך אלהים את יום השביעי... (בראשית ב, ג)	... ויברך אתם משה. (שם)

בריאת העולם מקיפה עולם ומלואו, הקפו של המשכן נמדד בכמה עשרות מטרים. בריאת העולם נמשכה ששה ימים, מלאכת המשכן ימים רבים. בריאת העולם מפורטת בקצרה, מלאכת המשכן מרובה בפרטי פרטים ובקוצי קוצים. העולם נברא ע"י בורא עולם, המשכן

נבנה ע"י ממשיכי דרכו: אנשים יוצרים, אנשים בונים, אנשים היוצרים להם בעצמם את כלי עבודתם – הם ממשיכי מלאכת הבריאה. על כן דווקא על אלה נאמר שהם מלאי רוח אלהים בחכמה בתבונה ובדעת. על משה שמענו הרבה משפטים של כח נבואי, אצל אהרון שמענו שכוחו בדיבור, אך איש מהם לא זכה לתיאורי חכמה ותבונה כמו בצלאל ואהליאב בן אחיסמך, בוני המשכן.

### 3. צבת בצבת עשויה

מעשה הבריאה האלוהי הסתיים, הלך לו ריבונו אצל מנוחת שבתו ולא שב עוד לברוא. את המשכה של יצירת עולמו הוא מפקיד בידי האדם המקבל את "רוח אלוהים", בידי האדם היוצר, האדם הבונה, האדם המלהט לו כלי עבודה חדשים ומתאים את עולמו לנסיבות ולחליפות הזמנים.

בעל הכח לבנות - הוא בעל הכח להרוס. בעל היצירה - הוא פוטנציאל החבלה. אלוהים לא שב לברוא אחרי השבת ההיא, גם לא להרוס. העוצמה הדו-פנית הזו הועברה אחר כבוד לבני האדם. מה אנחנו עושים עם העוצמה הזאת – זה בידינו. הצבת ההיא כבר נמסרה לנו, עכשיו נשאלת השאלה האם אנחנו מבינים נכון גם את הציווי.